

TECKEN PÅ BOPARASITISM HOS VIGGEN (*AYTHYA FULIGULA*)
INOM ETT BEGRÄNSAT FJÄRDOMRÅDE
I ÅBOLANDS SKÄRGÅRD

K. A. FREDRIKSON

Anlag för boparasitism finns hos ett flertal andfågelarter. Mest framträdande torde detta drag vara hos vår viggs amerikanska anförvant *Aythya americana*. WELLER (1959) har ingående studerat denna art, hos vilken en del honor är semiparasiter, d.v.s. de lägger i början av ägglägningsperioden ägg i främmande bon för att senare ruva själva, medan andra är rent parasitiska utan att ruva egna bon.

Liknande drag kan också konstateras hos vår vigg. Sålunda finner man ofta olikfärgade ägg i samma bo som tecken på att flera honor deltagit i kullen och äggantalet är ofta stort, s.k. kolchos-bon. Som kriterium för denna "dump-nesting" nämner HILDÉN (1964) 1) alla bon med mera än 15 ägg, 2) olikformade eller olikfärgade ägg och 3) tillskott av nya ägg sedan ruvningen börjat. v. HAARTMAN (1945) har konstaterat delaktighet av ända till fyra honor i samma bo. Viggen lägger också allmänt ägg i bergandens (*Aythya marila*) bo (HIL-

DÉN 1964), men i andra andfåglaars bon värper vidden däremot sällan. En orsak här till kan vara den sena äggläggningen. Dock påträffas allmänt omlagda ejderkullar under viggens äggläggningstid. Svärtan häckar sent, men enligt under-teknads erfarenhet sällan på samma lokaler som vidden. Endast en gång har jag anträffat ett svärtbo på samma ö där viggarna samtidigt häckat, och i detta fall fanns två viggägg i svärtboet. Ett par gånger har jag påträffat viggägg i ejderbon. Viggens anlag för boparasitism varierar beroende på häckningslokalen och antalet häckande par. v. HAARTMAN (1945) har visat att antalet blandade kullar är större i tätare bebodda områden. I hans material var största andelen bon med ägg av flera honor inom ett område 26 %. I ett stort material från Lettland konstaterar MEDNIS (1968) 2.8—9.8 % blandade kullar. Här var också antalet bon med stort antal ägg mycket litet; av 520 bon endast 10 med mera än 14 ägg.

TABELL 1. Översikt av antalet bon med ägg av en eller flera färgtyper samt spillägg på de undersökta öarna (A—S).

TABLE 1. Number of nests with eggs of one or several colours and eggs outside nests on the islands studied (A—S).

	Antal bon med ägg av Number of nests with eggs of		Spillägg Eggs outside nests	
	En färgtyp One colour	Flera färgtyper Several colours	Separata Singly	Antal ägg i hög In groups
A	2	7	8	30
B	1	2	10	6
C	2	3	7	6
D	1	1	4	—
E	—	1	1	6
F	—	2	—	10
G	1	1	4	—
H	1	2	4	—
I	—	—	1	—
J	—	1	2	—
K	—	1	2	4
L	—	2	3	4
M	2	1	3	—
N	1	2	—	—
O	2	1	—	4
P	—	1	—	—
Q	1	—	—	—
R	1	—	—	—
S	—	1	—	—
Summa Total	15	29	48	70

Undersökningsområde

Undertecknad har under något mera än 10 år följt fågelpopulationen i trakterna omkring Haverö i Nagu, där viggen häckar allmänt på små skär. Under hela denna tid har jag fäst mig vid att på öar där viggen häckar finns ofta planlöst lagda ägg, som ej ruvas samt kolchosbon med stort äggantal — det största antalet ägg som jag påträffat i ett bo är 40 (år 1966). Då det förefallit mig att antalet "spillägg" med åren ökat utan att viggpopulationen märkbart förändrats, företog jag under tiden 24.6.—4.7.1968 en undersökning av alla öar där viggen häckade på södra Erstan, nordgräns Kirveskari (i tabellen ön A), hela Örfjärden intill Svartholm i söder samt angränsande vatten.

Resultat

Viggägg anträffades inom detta område på sammanlagt 19 öar (Tab. 1). Alla dessa äro små och antingen helt skoglösa eller be vuxna med ett fåtal träd. På alla dessa öar häckade andra fåglar, fisktärna på 18 öar, på en ö utom vigg endast ett par fiskmås. Tätast var viggpopulationen i områdets norra delar, där havskaraktären är mest utpräglad, och här kan man på några öar tala om kolonihäckning (i tabellen öarna A—E). Söder om Haverö fanns färre par per ö, men antalet öar är här större. Söder om Svartholm fann jag inga viggbon trots lämpliga öar med häckande fisktärnor.

Sammanlagt undersöktes 44 bon, där äggen befann sig i en tydlig bogrop och

där ruvning kunde konstateras med stöd av äggens värme eller rikligt dun. Äggantalet i de undersökta redena fördelar sig på följande sätt:

5—10 ägg	24 bon	55 %
11—15 ”	8 ”	18 %
16—20 ”	8 ”	18 %
21—27 ”	4 ”	9 %

Medeltalet ägg i alla bon var 11.8. I alla bon med större äggantal än 10 fanns ägg med olika färgton. I 15 bon hade alla ägg samma färgton. Andelen blandade kullar inom undersökningsområdet är sålunda enligt denna bedömningsgrund 66 %. BERGMAN (1939) betonar emellertid att endast utseendet är ett osäkert kriterium då olika honor kan lägga så lika ägg att de ej på detta sätt kan skiljas från varandra. På de flesta öarna påträffades lämnade ägg, antingen ensamma eller i större eller mindre grupper, i vilka äggen låg nära varandra men ej i ordnad bogrop. I ett par fall fanns större ”ägghögar”, största antalet (på Kirveskari) var 30 ägg, vilka var planlöst lagda på ett område av ungefär 0.5×0.5 m. I dessa ägghögar fanns ägg, som redan missfärgats och befanns vara ruttna. Alla undersökta ägg i dessa högar var oruvade. Ofta fanns också ägg utanför ruvade bon, troligen utsparkade av honan, men ibland låg dessa ägg bakom någon större sten eller annat hinder, varför de måste ha blivit värpta utanför redet. Endast dessa senare ha upptagits bland spilläggen, medan ägg som kan ha blivit utsparkade räknats som hörande till boet. Sammanlagt 118 spillägg hittades på de undersökta öarna och dessutom ett ägg i ejderbo.

Utom dessa hittades också ett betydande antal urdruckna eller söndrade ägg, som ej ha medräknats. Dock måste man anta att spilläggen i högre grad än de ruvade falla offer för äggplundrare. Som exempel kan framföras ö nr. 6, en kal klippa på ungefär 10×20 m. På

ön finns en långsgående spricka med gräsvegetation. 25.6. fanns i denna spricka två ruvade viggbon ungefär 5 m från varandra. Mellan dessa fanns en oruvad ägghög om 10 ägg. På ön häckade dessutom två par fisktärnor och ett silltrutpar. En vecka senare var äggantalet i de ruvade boen oförändrat, men i den oruvade högen fanns endast 5 ägg, av dem 2 söndrade.

Diskussion

En omständighet som synes ha ett visst värde vid bedömandet av de undersökta honornas anlag för boparasitism är äggens färg. Denna varierar mellan grågrönt och gråbrunt. På det undersökta området påträffades en starkt i brunt tonande färgtyp, och denna typ var ensam förekommande i alla påträffade ägghögar om 4 ägg eller flera. Bland ensamt liggande spillägg påträffades däremot alla färgtoner. De bruna äggen var vanliga i redan med två eller flera färgtypers ägg, men ej ett enda ruvat bo med ägg av enbart brun typ påträffades, utan äggen i alla bon med likafärgade ägg var grågröna eller olivfärgade gråbruna. På ö K lyfte emellertid en vigg från 4 bruna ägg utan samlat bomaterial. Tydligt var det här fråga om äggläggning, ej ruvning, varför detta fall inte medtagits i tabellen. Vidare måste beaktas att ägg som ligga länge oskyddade blekas, varvid möjligen den bruna färgen kommer att framträda bättre.

Dessa färgförhållanden äro alltför osäkra för att ha någon säker betydelse, men de leda dock tanken på en möjlig förekomst av individuella skillnader mellan olika viggbonors häckningsvanor. Det är uppenbart att många viggbonor ha en något bristande ”hemkänsla”, svårighet att välja boplats, vilket kunde leda till några ”försöksägg” här och där samt anlag att värpa i andras bon. Denna vana är viggén ej ensam om. Jag har t.ex. konstaterat liknande hos den besläktade

brunanden (*Aythya ferina*) i en vassvik där ett flertal bon fanns. Liknande förhållanden hos svärtan och småskraken omtalas av BERGMAN (1939). Dock tycks i det här behandlade materialet *de honor, som lagt de bruna äggen, sakna drift att ruva i högre grad än andra honor*. Det förefaller möjligt att bland vigghonorna finns exemplar, som i fråga om häckningen är parasiter hos andra honor av samma art.

Den gjorda undersökningen ledde till ett oväntat enhetligt resultat, vilket endast kan bero på materialets litenhet. Äggens färgförhållande, som tidigare var mig obekant gjorde det möjligt att dra här framförda slutsatser. MIHELSONS och medarbetare (1968) har visat att viggen till övervägande del återvänder till sin födelsetrakt för att häcka, varför lokala stammar kan tänkas uppstå. På det här behandlade undersökningsområdet finns tydligen en stam av parasitiska honor som samtidigt har anlag att lägga bruna ägg. De andra honorna lägga under en del av äggläggningssäsongen ägg i främmande bon. Detta förhållande är analogt med det som WELLER (1959) påvisat hos *Aythya americana*. WELLER har också funnit att de parasitiska honorna sakna ruvfläckar. Huruvida detta gäller också hos vår vigg vore av stort intresse att konstatera.

Litteratur

- BERGMAN, G. 1939. Untersuchungen über die Nistvogelfauna in einem Schärengebiet westlich von Helsingfors. Acta Zool. Fenn. 23:1—134.
- VON HAARTMAN, L. 1945. Zur Biologie der Wasser- und Ufervogel im Schärenmeer Südwestfinlands. Acta Zool. Fenn. 44: 1—120.
- HILDÉN, O. 1964. Ecology of duck populations in the island group of Valassaaret, Gulf of Bothnia. Ann. Zool. Fenn. 1:153—279.
- MEDNIS, A. A. 1968. The nesting biology of ducks on Lake Engure. Ecology of Waterfowl of Latvia, Ornithological Study, 5: 71—108.
- MIHELSONS, H. A., LEJINS, G. T., MEDNIS, A. A., KLIMPINS, V. A. 1968. Demography of the population of Tufted Duck (*Aythya fuligula*) of Lake Engure. Ecology of Waterfowl of Latvia. Ornithological Study, 5:109—152.
- WELLER, M. W. 1959. Parasitic Egg Laying in the Redhead (*Aythya americana*) and Other North American Anatidae. Ecol. Monogr. 29:333—365.

Summary in English: Observations on Parasitic Nesting in the Tufted Duck (*Aythya fuligula*).

This investigation deals with the nesting habits of the Tufted Duck (*Aythya fuligula*) in a restricted area in the archipelago of south-western Finland. Forty-four nests and 118 eggs occurring either singly or in irregular groups outside the nests were studied. Twenty of the nests contained more than 10 eggs, and in all these nests the colour of the eggs indicated that they were laid by more than one female. The colour of the eggs seemed to be of some importance. Thus in groups containing 4 or more unsuccessful eggs all the eggs were brown in colour. Brown eggs were never observed in successful nests, where all eggs were of the same olive-green colour. The brownish eggs on the other hand occurred frequently in nests with eggs of two or several colours. The observations indicate the occurrence of partial parasitic nesting in the Tufted Duck in this particular area. This same phenomenon has been observed in the American species of the Tufted Duck (*Aythya americana*).